

Jámbor Gellért
Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék
Témavezető: Finszter Géza egyetemi tanár

A postarablások tetteseinek felderítése¹

A rablás a társadalomra fokozott veszélyességű bűncselekmények közé tartozik, éppen emiatt a lakosság érzékenyen reagál minden rablási esetre, akár személyi, akár közösségi tulajdon sérelmére követték el.²

A rablás jellegéből adódóan durván támadja az embereknek a fennálló jogrend által védett értékeit. Ráadásul ez a támadás kettős, hiszen a rablás bűncselekménye nemcsak hogy a jog által védett vagyoni viszonyokat támadja, hanem a cselekmény hatókörébe került személyek testi integritását, személyhez fűződő legszorosabb jogosítványait (szabad mozgás, testi épség) is sérti.³ Általánosságban tehát azt mondhatjuk, hogy a rablás motívuma – mint minden más bűncselekményre készítő érzelem, indulat, vágy – részben külső szituációk hatására keletkezik, részben pedig a folyamatos törekvés, a bűnözői beállítódás eredményeképpen valósul meg.⁴ Ezeknek a cselekményeknek a többségét alkalmasszerűen követik el, de egyre több a csoportosan, meghatározott elkövetők részvételével végrehajtott rablás, amely egyrészt az előre kiterveltség, a bűnszövetség, másrészt a sorozatban való elkövetés és a szervezett bűnözés jegyeit is magában hordozza. Az *elkövetés helyéről* összefoglalóan az állapítható meg, hogy a rablások jelentős részét szórakozóhelyekről indulva vagy azok környékén követik el. Gyakori elkövetési helyek továbbá a városokban az elhagyott parkok, utcák, félreeső területek, nagyobb bérházak lépcsőházai vagy liftjei, vidéken az idős személyek által lakott tanyák. Az *elkövetési idejét* értékelve megállapítható, hogy a rablások közel felét az esti, illetve az éjszakai órákban – 19 és 24 óra között – követik el. Jelentősen nőtt azonban a délután – 18 óráig – elkövetett bűncselekmények száma.⁵ Az elkövetők mind gyakrabban alkalmaznak fegyvert, vagy más támadásra alkalmas

¹ A cikk egyik forrásaként szolgált a következő tanulmány: Bodor Endre – Baranyó György: A Ferenc körüti postarablás tetteseinek felderítése. *Belügyi Szemle*, 1977/12. szám

² Dr. BARTA Endre – BARTHA Zoltán: Rablás, kifosztás, zsarolás nyomozása, *Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok*, Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999., 5. o.

³ Dr. LÓCZI Zsolt: A rablás és a kifosztás nyomozása, *Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok*, Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszék, Budapest, 2010, 6. o.

⁴ Dr. RÓZSA János: A rablás kriminológiai kérdéseiről. In: *Kriminálisztikai Tanulmányok VIII. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest, 1970, 143.o.

⁵ Dr. BARTA Endre-BARTHA Zoltán: i.m., 6. o.

eszközt.⁶ Az *eszközhasználatról* megállapítható, hogy nőtt azoknak a rablásoknak a száma, amelyeknél az elkövető valamilyen eszközt, főleg kést, esetleg baltát vagy más sérülés okozására alkalmas tárgyat használt. A lőfegyverrel vagy annak látszó tárggyal elkövetett rablások, illetve kísérletek és az álarcosan elkövetett rablások száma növekedett. Többször előfordult a robbanóanyagok álcázott eszközzel való fenyegetés.⁷ Egyre jellemzőbb a durva erőszak kifejtése a sértettekkel szemben, ami az esetek jelentős részében teljesen öncélú, hiszen a sértett ennek hiányában is átadta volna értékeit az elkövetőnek.⁸ Növekvő tendenciát mutat az *egy rablásra eső elkövetési érték*, illetőleg a *kiemelt kárösszegű és a sorozatban elkövetett rablások* száma. A rablások elkövetőinek közel fele büntetett előéletű és 30 %-uk visszaeső. A rablás tettesei zömmel férfiak.⁹ Nyugtalanító körülmény a fiatalkorúak és ifjú felnőttek részvételi aránya, ami a rablások esetében jóval magasabb, mint más, nem erőszakos jellegű bűncselekmények elkövetői között. Jellemző a rablás tetteseinek életkorára, hogy zömében 18-30 év közötti személyekből tevődik ki az elkövetői kör, és igen sok közöttük az alacsony műveltségű személy, emellett elmarad más büntetési kategória terheltjeinek kulturális és műveltségi színvonalától is.¹⁰

Összefoglalóan a rablás elkövetői részéről jelentkező szubjektív tényezők a következők: a könnyelmű, munkakerülő életszemlélet; a bűnözői életfelfogás (különösen a többszörösen büntetett, visszaeső bűnözőkre jellemző); a keresettel arányban nem álló költségek, züllött, erkölcsstelen életmód. A *rablás okai* közül az elsődleges és másodlagos tényezőket emelhetjük ki. Az életszínvonal romlása, az árak emelkedése miatt a bűnözők aktivizálódtak. Más oldalról nagyobb pénzösszegek felhalmozódása, kézen forgatása csábítóan hat az elkövetőkre, mint bűnvonzó tényező. A *rablás elkövetési módszerei* a következőképpen csoportosíthatók: 1. előre kitervelt módon (főleg a fegyveres rablások), 2. alkalmi rablások (kocsmái, alkalmi ismeretség, a sértett kifigyelése, útonállásszerű rablás). Az elkövetési módszerek megállapítása igen fontos tényező a bűncselekmény felderítése, megelőzése szempontjából. A módszerek ismerete *biztosítja a tettesi kör leszükkítését, utal arra, hogy hol kell keresni az elkövetőket* –pl. szokásos bűnözők, vagy az alkalmi elkövetők között. Ez lehetőséget ad a tárgyi (az elkövetési eszközök és a zsákmány) és a személyi jellegű biztosítékok (tanúk) felkutatására. Lényegében megteremti azt az alapot, amelynek

⁶ Dr. LÓCZI Zsolt: i.m., 6. o.

⁷ Dr. BARTA Endre-BARTHA Zoltán: i.m., 6. o.

⁸ Dr. LÓCZI Zsolt: i.m., 6. o.

⁹ Dr. RÓZSA János: i.m., 122.o.

¹⁰ Dr. RÓZSA János: i.m., 124. o.

figyelembevétele elengedhetetlenül szükséges a nyomozás megkezdése, illetve megtervezése szempontjából, nem utolsósorban az elkövetési módszerek alapos ismerete lehetővé teszi a módszertani nyilvántartás gyarapítását és annak felhasználását a rablás tetteinek felkutatásában.¹¹ A sajtó híradásaiból lehet értesülni arról, hogy bizonyos célpontok (pénzintézetek, posták, országos takarékpénztárak, benzinkutak, boltok, gyógyszertárak, pénzváltók) és bizonyos személyi kör (időskorúak, fiatal iskolások) mind gyakrabban válnak rablások áldozataivá.¹²

A statisztikai adatokat figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy 1990-2010 között több mint 9,3 millió közvádas bűncselekmény vált ismertté (évenként átlagosan 443 630), melynek 70,66 %-a, valamivel több mint 6,5 millió, vagyon elleni bűncselekmény volt (évente átlagosan 313 484). A vagyon elleni bűncselekményekből 65 366, évente tehát átlagosan 3113 volt rablás. Ez a vagyon elleni bűncselekmények nem egészen egy százaléka (0,99 %), az összes ismertté vált közvádas bűncselekmény 0,70 %-a. A rablások száma tehát sem az összбүнözéshez, sem a vagyon elleni бүнözéshez viszonyítva nem képvisel jelentős arányt, társadalomra veszélyességét azonban minden бүнözéssel foglalkozó szakember és általában az állampolgárok többsége is kiemelkedőnek tartja. A vagyon elleni бүнözés körébe tartozó rablást a kriminológiai kutatások az elkövetés módja alapján kialakított kategóriákban az erőszakos бүнözéshez sorolják.¹³ A fenti adatokból látható, hogy e бűncselekmények alapvetően nem a mennyiségük miatt okoznak közbiztonsági problémát, hanem a cselekmények fokozott társadalmi veszélyességüknél, az okozott kár nagyságánál és a súlyosabb kimenetelű élet elleni бűncselekmények bekövetkezésének lehetősége miatt jelentenek komoly бűnüldözési gondot.¹⁴

A rablások sorában speciális esetet képeznek a bank, a takarékszövetkezet, a posta sérelmére elkövetett deliktumok. A specialitás abban jelentkezik, hogy az esetek többségében az elkövetéshez lőfegyvert, annak látszó tárgyat használnak, nem ritka a robbantással való fenyegetés, a társas elkövetés, esetenként előfordul, hogy a pénzszállításban, pénzörzésben résztvevő személyek részesei a cselekménynek, és nagy a kárérték.¹⁵

E cselekmények további sajátosságai az alábbiak:

¹¹ Dr. BARTA Endre-BARTHA Zoltán: i. m. 6-7, 10, 12. o.

¹² Dr. LÓCZI Zsolt: i. m. 6. o.

¹³ Dr. VAVRÓ István: Rablás miatt elítéltek (1990-2010). Tanulmány. www.birosag.hu/resource.aspx?ResourceID=VavroR1, <http://www.google.hu/search?a=kriminn%C3%A11/statisztikai+adatok&h/=hu&gbv=28prmd=ivns&ei=4A7>. 2012. július 2. 22:13. 1. o.

¹⁴ Dr. HORVÁTH József: A postarablásokról, Rendészeti Szemle 1994. évi 2. szám, 15. o.

¹⁵ Dr. BARTA Endre-BARTHA Zoltán: i. m. 43. o.

- az egyszerűbb objektumok (vidéki posta, takarékszövetkezeti fiók, patikák) esetében jellemző a magányos elkövető, míg a nagyobb forgalmú intézményeknél inkább több elkövető szokott előfordulni;
- a fegyveres őrzés hiánya miatt egyre gyakoribb a patikák ellen irányuló támadás;
- az elkövető általában előzetesen megtervezi a cselekményt, előzetesen felméri a helyszínt mind a külső környezetét, mind a szűkebb helyszínt belülről is;
- a végrehajtáshoz sok esetben fegyverutánszatot, újabban egyre gyakrabban éles lőfegyvert használnak az elkövetők;
- az elkövetéshez szükséges fegyvert, járművet általában illegálisan, esetleg vagyon elleni bűncselekmény elkövetése útján szerzik be;
- az elkövető jellemzően sapkával, sállal, napszemüveggel eltakarja az arcát, amit a helyszíntől távolabb eldob;
- a végrehajtás általában egy-két percig tart, csak a kasszában lévő pénzt viszi(k) el;
- nagyobb forgalmú helyeken az elkövetők nem ritkán gyalogosan mennek el a helyszínről vagy a tömegbe vegyülnek, egyébként inkább a közelben hagyott gépjárművel menekülnek el;
- az elrabolt pénzt viszonylag rövid időn belül feléli az elkövető, feltűnő vagyongyarapodás általában nem jelentkezik.

A pénzszállítók sérelmére elkövetett rablásoknál az elkövetést kísérő jelenségek az alábbiak:

- szinte minden esetben több (jellemzően komoly bűnözői karrierrel rendelkező) elkövető hajtja végre a cselekményt, akik között határozott feladatmegosztás van;
- az elkövetők részletesen megtervezik a cselekmény végrehajtását;
- igen gyakori a belső kapcsolat (tippadó);
- komoly előkészítő munka előzi meg a végrehajtást (útvonal, terep, kísérő személyzet felmérése);
- az előkészítés során általában illegálisan, esetleg vagyon elleni bűncselekmény elkövetésével szerzik be az elkövetéshez szükséges eszközöket (fegyver, gépjármű);
- az elkövetés minden esetben fegyveresen, néha komoly tűzerővel (automata fegyverek, robbanóanyagok) történik, amelyeket az elkövetők

általában gondolkodás nélkül használnak is, ha szükséges (akár a rendőrség tagjaival szemben is);

- az elkövetéshez használt fegyvereket sokszor nem semmisítik meg az elkövetők, hanem elrejtik, esetleg ismételten használják;

- a csoport tagjai általában a cselekmény előtt és azt követően is erősen konspirálnak;

- a cselekmény helyszínéről szinte mindig korábban ellopott, komoly teljesítményű gépjárművekkel menekülnek el, amit a helyszíntől távolabb, legtöbbször felgyújtva megsemmisítenek;

- az esetek többségében – mivel nagyobb elkövetési értékről van szó – a megszerzett pénzt viszonylag hosszabb időn át élik fel;

- esetenként feltűnő vagyongyarapodás figyelhető meg.¹⁶

A rablás nyomozásakor eddig tett általános megállapítások illusztrálására egy 1977-ben elkövetett rablássorozatot kívánok példaként felhozni.

A Ferenc-körúti postarablás

A BRFK bűnüldözési osztálya 1977. szeptember 16-án nyomozást rendelt el, mert 1977. szeptember 15-én 19 órakor a Budapest IX. kerület, Ferenc körút 39. szám alatti 9. számú postahivatalban ismeretlen tettes lőfegyverrel rablást követett el. A bűncselekmény következtében kb. százharmincezer forint vagyoni kár keletkezett.

Üldözés forró nyomon

A BRFK központi ügyelete a bejelentés után – 19.07-kor – járőrt irányított a helyszínre. Az illetékes bűnügyi vezetők azonnal gondoskodtak a nyomon üldözés megszervezéséről, valamint a helyszíniszemle-bizottság kirendeléséről. A történetekről valamennyi rendőri szerv gyors értesítést kapott. A szolgálatban lévő rendőrök és a Forradalmi Rendőri Ezred tartalékállománya, továbbá az útlezáró őrszemek utasítást kaptak a közutak elzárására és a fokozott ellenőrzésre. A kiküldött szemlebizottság – nyomozó csoporttal és szakértőkkel kiegészítve – 19.20 körül

¹⁶ Dr. LÓCZI Zsolt: i.m. 28. o.

megkezdte a helyszíni szemlét. A IX. Kerületi Rendőrkapitányságon vizsgálati csoportot hoztak létre, amelynek a feladata volt a felkutatott tanúk jegyzőkönyvi kihallgatása és az elsődleges adatok pontosítása, ellenőrzése. A nyomon üldözésre parancsot kapó rendőri erők gyors intézkedéseket tettek a bűncselekmény elkövetéséhez használt mustársárga Škoda 1000 MB típusú személygépkocsi felkutatására, valamint az elkövetők elfogására, bevonva a kutatásba a Főtaxi és a Volán rádióval ellátott gépkocsijait is. A rendőri intézkedések nyomán a bűncselekmény elkövetéséhez használt, CP 51-30 forgalmi rendszámú személygépkocsit a IX. kerület, Nagyvárad tér 2. számú ház előtt 21.30-kor megtalálták. A helyszínről nyomozókutyát is indítottak, ez azonban nem vezetett eredményre. A rendelkezésre álló bűnügyi és közrendvédelmi erőkkel lezárták a postahivatal, illetve a gépkocsi megtalálásának környékét, és folyamatosan végezték az útvonalak ellenőrzését. A bűncselekmény elkövetésére, valamint a tettesekre vonatkozó adatokat és részletes személyleírást az egyenruhás rendőri és nyomozói állomány 20 órakor tájékoztatóban megkapta. A tájékoztató szerint a fegyveres tettes kb. 25-30 éves 175-180 cm magas, erős, izmos testalkatú, telt, kerek arcú, világos bőrű, szőkésbarna, rövid hajú személy volt. Ruházata sötét színű dzseki és kék farmernadrág. Az ügyben 20.30-kor országos körözést rendeltek el.

A helyszíni szemle megállapításai

A helyszíni szemlén megállapították, hogy 1977. szeptember 15-én 19.05-kor egy 30 év körüli 178-180 cm magas, izmos testalkatú férfi fegyverrel a kezében bement a postahivatalba, ahol nyolc postai alkalmazott és két ügyfél tartózkodott. Az ismeretlen férfi felállt egy asztalra, majd beugrott a kezelőterembe. Közben a mennyezet felé irányított pisztolyából lövést adott le. A kezelőteremben az elkövető ismét lőtt, és a megfélemlített alkalmazottakat felszólította, hogy ne mozduljanak, majd egy sporttáskába berakta a kezelőasztalnál talált pénzt. Miközben a tettes a pénzzel volt elfoglalva, a postahivatal egyik dolgozója egy üdítőitalos üveggel hátulról a fejére ütött. Az elkövető az őt megütő dolgozóra irányította a fegyverét, majd tovább pakolta a pénzt. Ez után fellépett egy székre, onnan egy asztalra, majd kiugrott az ügyfélfogadó térbe, ahonnan a főbejáraton keresztül az utcára rohant. A lövések zajára az utcai járókelők a posta főbejárata felé igyekeztek, ennek ellenére az elkövető akadálytalanul hagyta el a postát, majd a Ferenc körúton várakozó személygépkocsi jobb hátsó ajtaján a járműbe ugrott. Egy tanú a

menekülőt vissza akarta rántani, egy másik pedig a gépkocsi szélvédőüvegéhez vágta a kulcscsomóját. Mindezek ellenére a tettesek a gépkocsival nagy sebességgel elindultak az Üllői út irányába. Ebben az időpontban a közeli Tűzoltó utcában tartózkodott az egyik postai járat gépkocsivezetője is, aki a főbejárathoz szaladt, és látva a menekülő gépkocsit, arra két célzott lövést adott le. A tanúk elmondása szerint a gépkocsiban az elkövetőn kívül egy másik férfi és feltehetően egy nő is tartózkodott.

A helyszíniszemle-bizottság felkutatta, biztosította, illetve rögzítette a postahivatalban talált és a bűncselekménnyel összefüggő nyomokat, elváltozásokat (a lövések nyomait, lábnyomokat, ujjnyomokat és vérfoltokat). A fegyveres elkövető lábnyomairól szagkonzerválást is végeztek. A szakértők megállapították azt is, hogy az elkövető 7,65 mm kaliberű, erősen kilőtt, rossz állapotban lévő fegyvert használt. A helyszínen két kilőtt lövedékmagot, két töltényhüvelyt, valamint két ép töltényt találtak.¹⁷ A vizsgálat során végzett ilyen megállapításokra a szakértők csak olyan nyomokból következtethetnek, amelyekről egyértelműen felismerték, hogy a be- és kitárazás, csőre töltés, ürítés, illetve a lövés során, a fegyver valamely alkatrészéből vagy tartozékából keletkeztek. Ha az a kérdés, hogy valamely lövedéket, lőszerhüvely töltetét milyen fegyverből lőtték ki, illetve valamely töltény milyen fegyverbe volt betöltve, a szakértő munkája a keresendő fegyver típusának meghatározására irányul. A lövedék, töltényhüvely esetében megállapítja, hogy milyen kaliberű töltény részei, illetve hogy nem végeztek-e rajtuk átalakítást. Következő lépésként megállapítja, hogy a lövedéken/hüvelyen hol, milyen alakú, méretű nyomok vannak, és azok egymáshoz viszonyítva hogyan helyezkednek el. A nyomok értékelésekor a szakértő gyakran a fegyver működési zavarával, az alkatrészein végzett átalakításokkal, javításokkal kapcsolatos következtetésekre jut.¹⁸

A lövéshez használt fegyver azonosítása a lövedékeken, a töltényhüvelyeken visszamaradó nyomok sajátosságainak összehasonlításával végezhető el.¹⁹ A lőfegyver-azonosítási vizsgálatok jellegüket tekintve a traszológiai azonosítási vizsgálatokhoz állnak a legközelebb. A fegyver használata során a kilőtt lövedéken és hüvelyen keletkező nyomok általában traszológiai értelemben vett, úgynevezett *mechanikai* nyomok.²⁰ Ezek a kriminalisztikai gyakorlatban előforduló, de

¹⁷ BODOR Endre – BARANYÓ György: i. m. 98. o.

¹⁸ TÓTH István: Kriminalisztikai fegyvertan. Igazságügyi, ballisztikai alapismeretek. Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2005, 91. o.

¹⁹ Uo. 94. o.

²⁰ ERDEI Árpád: Az azonosító ismérvek állandóságának néhány kérdéséről az igazságügyi lőfegyvertanban. In: Gödöny József (szerk.): Kriminalisztikai Tanulmányok VIII. KJK, Budapest, 1970, 330. o.

különösen a traszológiai vizsgálatok tárgyául szolgáló nyomok túlnyomó többségükben mechanikai erőhatások következtében jönnek létre. Az erő nagyságából következtetések vonhatók le a bűncselekmény elkövetésekor erőt kifejtő személy fizikai tulajdonságaira. Az emberi teljesítőképességet meghaladó erő kifejtés nyomainak észlelése szerszámok, eszközök bizonyos körének használatára utal.²¹ Az azonosítás első lépései módszertanilag megegyeznek a típusmeghatározás folyamatával: a kaliber egyezőségének ellenőrzése, majd a nyomok meglétének, méretének, elhelyezkedésének az egybevetése. A következő lépés a nyomtani sajátosságok értékelése. A töltényhüvelyeket (lövedékeket) összehasonlító mikroszkóppal vizsgálják: a rajtuk talált nyomok sajátosságait vetik egybe.²² A lövedéken elsősorban dinamikus, míg a hüvelyen elsősorban statikus nyomok keletkeznek.²³ A nyomképzés során ható erő iránya szerint a traszológiai nyomok között megkülönböztethetők: statikus nyomok és dinamikus nyomok. A nyomhordozó tárgyra megközelítőleg merőlegesen ható nyomképző erő hatására, a nyomképző és nyomkózó tárgy egymáshoz viszonyított oldalirányú elmozdulása nélkül statikus nyomok keletkeznek. Jellegzetesen statikus nyomnak tekinthetők például az ütés következtében létrejövő nyomok. Dinamikus nyomok keletkeznek, ha a nyomképző folyamat során a nyomképző és a nyomhordozó tárgy egymáshoz képest oldalirányban is elmozdul. A statikus nyomokat előidéző merőleges irányú nyomképző erővel ellentétben, a dinamikus nyomok létrejötténél működő erőt a nyomhordozóra merőleges és azzal párhuzamos erők mint összetevők alkotják. A pontszerű sajátosság a nyomképző tárgy elmozdulása folytán vonalat alkot. A vonalban elhelyezkedő sajátosságok rendszerint síkidomszerű nyomokat okoznak.²⁴ A lőfegyver-azonosítás úgynevezett vonal-összeillesztéses módszere az egyes nyomokban tükröződő, kiemelkedések és barázdák formáját öltő sajátosságok összeillesztésében áll. A szakirodalom egységesen foglal állást abban, hogy a pozitív irányú azonosítási következtetés levonásához a finom vonalak egybeesése szükséges. Ha e finom vonalak nem esnek egybe, negatív azonossági következtetést kell levonni.²⁵ A sajátosságok egyezősége esetén jelenthető ki, hogy a töltényhüvelyeken (lövedékeken) lévő nyomok egyazon fegyvertől származnak. Azonosításra különféle esetekben kerül sor:

²¹ KATONA Géza: A nyomok azonosítási vizsgálata a büntetőeljárásban. KJK, Budapest, 1965, 61. o.

²² TÓTH István: i. m. 94. o.

²³ ERDEI Árpád: i. m. 330. o.

²⁴ KATONA Géza: i. m. 62–64. o.

²⁵ ERDEI Árpád: i. m. 333. o.

- egyazon helyszínről származó bűnjel hüvelyek és lövedékek összehasonlító vizsgálata (egy vagy több fegyverből adták-e le a lövéseket?);

- több helyszínről származó bűnjeltárgyak egybevetése;

- bűncselekmény helyszínéről származó és a szakértő által vizsgált fegyverből próbálövessel kapott töltényhüvely (lövedék) összehasonlítása.

A próbálövést lehetőleg ugyanolyan tölténnyel kell végezni, mint amelyet a kérdéses lövésnél alkalmaztak. Gyakran több fegyver közül kell kiválasztani azt az egyet, amelyből a kérdéses lövedéket, illetve a hüvely töltetét kilőtték.²⁶ A vizsgálat során a szakértő kiválasztva az azonosítandó tárgyakon az egymásnak megfelelő nyomkomplexumokat, azokban kimutatja az egyezőségeket és a különbözőségeket. A különbözőségek okait feltárva az éppen vizsgált komplexum vonatkozásában vonja le azt a következtetést, hogy az azonosító tárgyakon lévő nyomkomplexumok azonos nyomképzőtől keletkeztek-e, vagy sem. Ez egyben azt is jelenti, hogy meghatározza az egybeesések és eltérések jelentőségét. Ugyanezt a tevékenységet folytatja valamennyi nyomkomplexummal, majd ez után alakítja ki a végső következtetést, amely arra a kérdésre ad választ, hogy a két lövedéket azonos (az azonosítandó) fegyverből lőtték-e ki, vagy sem.²⁷ Siker esetén az azonosítás gépesíthető. A gépesített keresés jelentős időt takaríthat meg, ennek a bűnismétlés, további bűncselekmények elkövetésének megakadályozása szempontjából hatalmas jelentősége van. Az előválogatott töltényhüvelyek (lövedékek) összehasonlító vizsgálata alapján a végső szó a szakértőé.²⁸ A szakértő segítségével a nyomozás tervezése és a verziók száma is konkrétábbá, jobban körvonalazhatóvá válik.

Külön ki kell kitérni a fegyverszakértői munka fontosságára a nyomozás során, különösen a helyszíni szemlén. A helyszín biztosításakor különösen ügyelni kell arra, hogy ott csak a legszükségesebb változtatásokra kerülhessen sor (például életmentés miatt). Meg kell gátolni minden felesleges mozgást, annak érdekében, hogy a lövésből származó anyagmaradványok a kihullási helyükön feltalálhatók legyenek. Minden változtatást, ami a helyszínbiztosító tudomására jut, nemcsak a szemlebizottság vezetőjével, de a szakértővel is ismertetni kell. Kiemelt, lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények helyszíni szemléjének lefolytatásakor célszerű fegyverszakértő segítségét kérni. A jelenlét a szakértő számára is fontos; gyakran nem elégséges, ha csak fényképről

²⁶ TÓTH István: i. m. 94–95. o.

²⁷ ERDEI Árpád: i. m. 356. o.

²⁸ TÓTH István: i. m. 91., 94–95. o.

vagy videofelvételről ismeri valamely esemény helyszínét. Különösen érvényes ez akkor, ha olyan kérdéseket tesznek fel a szakértőnek, amelyekre a helyszín empirikus ismerete nélkül nem lehet megalapozott választ adni.

A fegyverszakértő szaktanácsokat adhat a szemlebizottságnak. Ilyenek például:

- honnan, milyen nézetből, milyen fényképfelvételeket célszerű készíteni (ezek rendszerint az olyan részleteket mutatják be megfelelő módon, amelyekre a szakértő hívta fel a figyelmet, illetve amelyek jegyzőkönyvbe vételéhez – pontos megfogalmazásához – ő nyújtott segítséget);

- milyen méréseket végezzenek el, milyen viszonyítási pontokat, síkokat tart lényegesnek;

- a fegyver felvétele előtt felhívja a figyelmet a veszélyes zónákra (hol nem célszerű mozogni);

- hol, milyen módszerrel célszerű szennyeződés- vagy anyagmintát gyűjteni (lövésianyag-maradványokat tartalmazhatnak);

- hol célszerű lövedék-bemeneti és -kimeneti nyílást keresni;

- hol és hogyan célszerű keresni töltényhüvelyt, lövedéket;

- hogyan csomagolják a lefoglalt tárgyakat (fegyvert, töltényt, töltényhüvelyt, lövedéket, véres és/vagy lövés által érintett ruházati tárgyakat);

- a beszállítás után hogyan kezeljék a bűnjeleket.

Ha szakértő van a helyszínen, célszerű, ha ő veszi fel a fegyvert, azt szükség szerint üríti is, és mindezt úgy végzi, hogy az esetleges későbbi ujjnyomkutatás sikerét ne veszélyeztesse. Megadja a típusra, kaliberre vonatkozó adatokat, a töltények darabszámát, és ha tudja, a gyártmányát is. Ha a bútorzaton, járművön stb. löcsatorna jött létre, a szakértő feladata a lőirány megállapítása. A megállapított irány akkor reprezentálja megfelelően a lövést, ha a löcsatorna hordozójának helyzete a sérülés bekövetkezése óta nem változott meg. Szükség szerint a szakértő is fényképez, méréseket végez, vázlatot készít, részt vesz a szennyeződésminták gyűjtésében, a töltényhüvely, illetve a lövedék felkutatásában.²⁹ A lövés helyét le kell fényképezni, a lövedéket ki kell venni a becsapódás helyéről, kedvező esetben ugyanis igazságügyi fegyverszakértő megállapíthatja a lövedékből a fegyver típusát. Egyes

²⁹ Uo. 97. o.

esetekben összehasonlító vizsgálatokat is elvégezhet a sorozatrablások verziójának ellenőrzése érdekében. Ezért az elvégzett feladatokat, azok eredményét a helyszíni szemle jegyzőkönyvébe is bele kell foglalni.³⁰ A lövés leadási helyének meghatározása közeli lövés, illetve jól detektálható égéstermék lerakódása esetén rutinfeladatnak számít. Távoli lövések esetén rendszerint a megállapított lőirányokból következtetve, visszafelé haladva határozható meg a lövés leadásának helye. Öntöltő vagy sorozatlövő fegyverből leadott lövések vizsgálata során a töltényhüvelyek, sörétes fegyverből leadott lövés esetén a különféle töltőanyagok megtalálási helye orientálja a szemlebizottságot: a lövő személy nagy valószínűséggel a töltényhüvelyek megtalálási helyének néhány méteres körzetében, illetve sörétes lövés esetében a töltőanyagok megtalálási helyén túl, becsülhető távolságban tartózkodott. A jelenlévő fegyverszakértő elmagyarázza, milyen tárgyat, anyagmaradványt kell keresni, ha van minta, meg is mutatja. A szemlebizottság vezetője kioktatja a kutatásban részt vevőket, hogy ha találnak valamit csupán jelezzenek, semmihez ne nyúljanak. Ha sikerült felkutatni a lövések leadásának valószínű helyét, azt – illetve az ésszerűen körülhatárolt környezetét – át kell vizsgálni, és össze kell gyűjteni mindazon tárgyakat, anyagmaradványokat, amelyek a lövő személy kilétének megállapításához vezethetnek.

Nagy jelentőségük lehet például

- az esetleges ujjnyomhordozó tárgyaknak (palack, doboz);
- DNS-vizsgálatra esélyt adó cigarettavégeknek, zsebkendőknek, fogvájóknak, köpeteknek;
- nyomtani illesztésre lehetőséget nyújtó tárgyaknak, szakadt papíroknak;
- textilfoszlányoknak, elemi szálaknak, szagminta vételére alkalmas használati és ruházati tárgyaknak (szagminta vételére az álló-, ülő- és fekvőhely is számításba jöhet);
- felületről vett szennyeződésmintáknak (lőpor-égésterméket tartalmazhatnak);
- talajminta és növényzetből származó minta vételének.

A helyszíni szemle jegyzőkönyvének meg kell felelnie az általános – kriminalisztikai elvek szerinti – elvárásoknak. Mindazt tartalmaznia kell (mérési adatok, jellemzők), amit a szakértő segítségével vagy nélküle a szemlebizottság felkutatott, észlelt. A rutinos szemlebizottsági vezetők a

³⁰ Dr. BARTA Endre-BARTHA Zoltán: i.m., 46. o.

jegyzőkönyv készítése során támaszkodnak a szakértő által végzett mérésekre. Ily módon elkerülhető, hogy – különböző viszonyítási helyeket alapul véve – eltérő adatok szerepeljenek a helyszíniszemle-jegyzőkönyvben és a később elkészítendő fegyverszakértői véleményben. Hasonlóképpen fontos a szakértő által alkalmazott fegyvertechnikai kifejezések pontos rögzítése. A szakszerűtlen megfogalmazások, későbbi félreértések elkerülése érdekében a szemlejegyzőkönyvben célszerű szó szerint idézni a szakértő helyszíni megállapításait, illetve az általa használt fegyvertechnikai szakkifejezéseket. Ilyen például a fegyverek, töltények megnevezése, a kaliber és a töltényhüvelyek fenékjelzésének szakszerű közlése, a fegyverek megtalálási pozíciója, az egyes alkatrészek állapota, a lövés által okozott elváltozások leírása.

A helyszíni munka befejezése előtt célszerű nyilatkoztatni a jelenlévőket (így a szakértőt is), van-e észrevételük, javaslatuk a szemle tökéletesebbé tételére. A helyszín elhagyása, átadása után ugyanis rendszerint nincs lehetőség újabb nyomkutatásra, -rögzítésre, számos mérés nem ismételhető meg.³¹ Látjuk, jelen ügyben is kiemelkedő szerepe volt a precíz fegyverszakértői vizsgálatnak, és e vizsgálat eredménye pontos jegyzőkönyvezésének, mivel így elkerülhetők azok a félreértések, amelyek vakvágányra vinnék a nyomozást, hamis verzióra vezetnének, s ezáltal meghiúsítanák az elkövető kézre kerítését.

A CP 51-30 forgalmi rendszámú gépkocsi helyszíni szemléjekor a hátsó ülésen *vérfoltokat és abban hajszáltöredéket fedeztek fel. A gépkocsivezető melletti ülésen fröccsenéses és csorgó vér okozta szennyeződést találtak.* A postai járat gépkocsikezelője által leadott két lövés lövedékei közül az egyik a motorház tetején hatolt be, átütötte a hátsó ülés mögötti csomagtartó válaszfalát, majd ott mozgási energiáját elveszítve megállt. A másik lövedékmagot a gépkocsiban nem találták meg, feltehetően ez okozhatta az első ülésen helyet foglalók valamelyikének a sérülését. Figyelemmel az elkövető és az egyik tettes sérülésére, a nyomon üldözés utasításait kiegészítették az egészségügyi intézmények dolgozóinak tájékoztatásával. A bűncselekményről és a tettesek személyleírásáról felhívás készült negyvenezer példányban, amelyet az állami, társadalmi és gazdasági szervek vezetői, az önkéntes rendőrök, az egészségügyi intézmények és a közlekedési vállalatok dolgozói kaptak meg.

³¹ TÓTH István: i. m. 96–98. o.

Értékelő, elemző munka

Budapest területén 1977. augusztus 26-tól ismeretlen tettesek több Škoda 1000 MB típusú személygépkocsit törtek fel. Az elkövetők a pillangóablakot feszítették fel, majd a járművet – általában hamis kulccsal üzemeltetve – jogtalan használat céljából eltulajdonították. Az így szerzett gépkocsikkal lopást és rablást követtek el, illetve menekülésre használták őket. 1977. augusztus 26-án, 20 óra után a II. kerületi Mártírok útján, a Bem mozi bejárata előtt ismeretlen tettes kiragadta B. Á. kezéből bőr aktatáskáját, és azzal a helyszínről egy TN 54-10 forgalmi rendszámú Škoda 1000 MB személygépkocsival menekült el. Az aktatáskában a 22. számú ABC-áruház aznapi bevétele, 157 ezer forint volt, amelyet B. Á. pénzszállító a postán akart befizetni. Szeptember 5-én, 22.30-kor a Lenin körút 105–107. szám alatt lévő 62. számú postahivatal előtt ismeretlen tettes az előző esetben ismertett módszerrel megegyezően 30 800 forintot rabolt el. Az ismeretlen elkövető a reá várakozó társtettestel együtt személygépkocsival a Dózsa György út irányába menekült. A bűncselekmény elkövetéséhez a ZP 90-60 forgalmi rendszámú Škoda 1000 MB típusú személygépkocsit használták.³² Ezen a ponton hangsúlyozni kell a bűnelemzés fontosságát, amely segíti a rendőrségi stratégiai tervezést, a munkaerő-szervezést és a minőségi munkavégzést. A bűnelemzés segítheti a bűnelkövetők azonosítását azáltal, hogy összefüggéseket vázol fel a különböző gyanúsítottak és az egyes bűncselekmények között. Segítheti a bűncselekmények megelőzését a rendőrségi tervezőknek és kutatóknak nyújtott javaslataival, amelyek a lakókörnyezetek, kereskedelmi centrumok biztonságát erősíthetik. Ezen kívül a bűnelemzés segítheti a rendőrségi alkalmazottakat, a nyomozókat abban is, hogy jobb közösségi kapcsolatokat alakítsanak ki a polgárok csoportjaival, lakóközösségi képviselőkkel, egyéb potenciális információforrásokkal.³³ A bűnelemzés jelen ügyre vonatkozó tanulságai a következőkben összegezhetők: A rendelkezésre álló adatok elemzése alapján feltételezhető volt, hogy a rendőri szervek egy előkészített, megszervezett, több tettes által elkövetett bűncselekmény-sorozattal állnak szemben.³⁴ A rablás az a bűncselekménytípus, amelynél gyakran előfordul a sorozat jellegű elkövetési mód. Az elkövetők általában ragaszkodnak a korábban jól bevált módszerükhöz, ezért sorozat-bűncselekmény gyanújakor fontos elvégezni az összehasonlítást, elemzést

³² BODOR Endre – BARANYÓ György: i. m. 95–99. o.

³³ Erre nézve lásd TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009, 419. o.

³⁴ BODOR Endre – BARANYÓ György: i. m. 99. o.

a korábban hasonló módszerrel elkövetett cselekményekkel.³⁵ A jelen ügyre visszatérve kimondhatjuk, hogy a büntetteket nyilvánvalóan anyagi haszonszerzés céljából követték el, valamint a tanúk által elmondott személyleírások alapján egyértelműen azonos elkövetőkkel lehetett számolni. A tettesek feltűnően ragaszkodtak a Škoda 1000 MB típusú gépkocsihoz, mert minden esetben ezek felhasználásával követték el a bűncselekményeiket. Figyelemmel a postarablás körülményeire, feltételezhető volt, hogy az elkövetők mindenre elszánt, vakmerő elkövetők. Az egyes bűncselekmények elkövetése között tíz nap telt el. A tettesek feltehetően ezeket az időszakokat használták fel az újabb büntettek előkészítésére. Mivel a bűncselekmények készpénz megszerzésére irányultak, különös jelentőséget kellett tulajdonítani a költségek ellenőrzésének megszervezésére. A bűncselekmény-sorozat egyértelmű megállapítása után intézkedtek a bűnügyek összegzésére, valamint a bűncselekmények és az elkövetők felderítésének központi megszervezésére, irányítására. A rendőri szervek az összehangolt, nagy erőket mozgósító, sajátos rendőri intézkedések mellett kérték a társadalmi szervezetek és az állampolgárok segítségét is. A lakosság tájékoztatására a tömegkommunikációs eszközöket – rádiót, televíziót és az újságokat – is igénybe vették.

A nyomozási terv

A bűnelemzés elvégzése, az adatok kiértékelése után már elkezdődhetett a nyomozási terv részletes kidolgozása. Az általános feladatok között az egyik legfontosabb volt a rendőri állomány szükséges tájékoztatása. A feladatok meghatározása az ügybe bevonható valamennyi szolgálati ágra kiterjedt. Az 1977. szeptember 15-én történt bűncselekmény elkövetése után ellenőrző munka folyt más bűnügyek kapcsán őrizetbe vett, vagy előzetes letartóztatásba került személyek között is. Intézkedések a modus operandi, valamint az egyéb nyilvántartások igénybevételéről is. A BRFK bűnüldözési osztályának nyomozói kutatást végeztek a bűncselekmények elkövetésének helyszínén, és pontosították az elkövetőkre vonatkozó adatokat – elsősorban a személyleírásokat. A bűnügyi titkársági értékelő és a nyilvántartó osztály a szemtanúk által megadott jellegzetességek alapján elkészítette a fegyvert használó elkövető mozaikfényképeit is. A nyomozók a különböző helyszínekről származó nyomok szakértői vizsgálatát nagy körültekintéssel határozták

³⁵ Erre nézve lásd LÓCZI Zsolt: A rablás és a kifosztás nyomozása. Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok. Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszék, Budapest, 2010, 29. o.

meg és az illetékesek ennek megfelelően végezték el. Külön-külön nyomozó csoportokat hoztak létre a lakosságtól származó bejelentések, a rendőri intézkedések során felmerült adatok, a modulusoperandi-nyilvántartás és a költsékezési vonal ellenőrzésére, továbbá vizsgálati, valamint az értékelő-, elemző munkára. Az általános rendőri feladatok végrehajtásában valamennyi kerületi rendőrkapitányság nagy erővel vett részt. A közrendvédelmi és közrendészeti állomány a részére kijelölt feladatokat hajtotta végre.

A kidolgozott verziók alapján a nyomozási tervben meghatározott konkrét feladatok jelentős része a főváros bűnügyileg fertőzöttebb területeinek – elsősorban a VIII. és a IX. kerület – fokozott ellenőrzésére, a veszélyes bűnözők elszámoltatására, valamint az ismert, rendőrileg figyelmet érdemlő csoportosulások tevékenységének figyelemmel kísérésére vonatkozott. A BRFK bűnüldözési osztályának feladata volt még további tanúk felkutatása, az elmúlt tíz évben ellopott Škoda 1000 MB gépkocsik ismertté vált elkövetőinek ellenőrzése, illetve az ilyen ismeretlen tetteses bűncselekmények iratainak tanulmányozása. A kerületi rendőrkapitányságok személyi állománya elsősorban a házról házra történő adatgyűjtéseket, a sérültek felkutatását és ellenőrzését, a megelőző intézkedések végrehajtását, a szabadságvesztés-büntetésből szabadult egyének – veszélyes bűnözők és utógondozottak – ellenőrzését, és a vérrel szennyezett ruhaneműk felkutatását kapta feladatul.

A nyomozási terv foglalkozott a fodrászüzletekben történő adatgyűjtéssel is, annak megállapítására, hogy volt-e olyan vendégük, aki feltűnő vagy gyanús módon törekedett a külseje megváltoztatására.

Az elfogás

1977. október 5-én, kb. 14.30-kor, a VIII. kerületi Park Szálló eszpresszójában az ellenőrzést végző nyomozó csoport egy társaságra figyelt fel, amely egy nőből és két férfiből állt. Az egyik férfi személyleírása teljes mértékben ráillett a tanúk által ismertetett elkövetőre. A nyomozók figyelték a társaságot. A három személy elhagyta a szállót és a Baross téren a Mező Imre út irányába haladt. A nyomozók – intézkedésüknek megfelelő helyen és időben – igazoltatták, majd a vám-és pénzügyőrség közeli hivatali helyiségébe előállították őket. Az egyik férfinak és a nőnek az iratai rendben voltak, a harmadik, a személyleírásnak megfelelő férfinak azonban semmilyen igazolványa nem volt. Mivel a személyazonosságát nem tudta igazolni, a ruházatát is

átvizsgálták, és egy M-5-ös poggyászmegőrző-kulcsot találtak nála. A nyomozók az illetőt a Keleti pályaudvar poggyászmegőrzőjébe kísérték, ahol jelenlétében egy bőröndöt és egy válltáskát vettek magukhoz a rekeszből. Az ismeretlen személyazonosságú férfi ekkor szökést kísérelt meg. Keresztülrohant a Baross téren, majd a VII. kerület Garai utca és Rottenbiller utca sarkán parkoló korallpiros, ZP 57-63 forgalmi rendszámú Polski-Fiat 125-ös gépkocsit igyekezett további meneküléséhez birtokba venni. Feltépte a kocsiját, amelyben a gépkocsivezető melletti ülésen tartózkodott T. Á.-né, akit a menekülő férfi ki akart löki az autóból. Ekkor a nyomozók utolérték és elfogták. Mivel ellenállást tanúsított, gumibotot használtak és megbilincseltek, majd előállították a BRFK-ra. A csomagjai átvizsgálásakor az ő fényképével ellátott, Jan Stratilek nevére szóló igazolványt találtak. A válltáskában egy belga gyártmányú Browning típusú, 7,65 kaliberű, 24970-es számú pisztoly volt. A pisztolyban hat TS 52 jelű lőszer (öt a tárban, egy a csőben) volt, ezeket a nyomozók lefoglalták.

A gyanúsított első kihallgatása

Stratilek, elmondása szerint, 1977. augusztus 8-án érkezett Magyarországra. A célja az volt, hogy Jugoszlávián keresztül Kanadába disszidál. Csehszlovákiában egy társával – aki jelenleg börtönbüntetését tölti – lopást követek el, és ő a felelősségre vonás elől elmenekült.

Magyarországon akart hamis útlevelet szerezni, és ehhez a pénzt bűncselekmények elkövetésével akarta előteremteni. Először a Lenin körút és a Rákóczi út sarkán lévő közértet figyelte, de megállapította, hogy innen rendőri kísérettel szállítják a pénzt, ezért elállt a bűncselekmény végrehajtásától. Napokig tanulmányozta a Mártírok útján lévő 22. számú ABC-áruház pénzszállítását. Augusztus 26-án követte a pénzt szállító idős férfit, akinek a kezéből a 157 ezer forintot tartalmazó táskát kiragadta, és a lopott gépkocsival elmenekült. A kihallgatás folyamán igyekezett a bűntársát leplezni, többször megkísérelte a kihallgatását végző vizsgálótisztet félrevezetni. Vallomásában előbb azt állította, hogy valamennyi bűncselekményt egyedül követte el, később pedig nem a tényleges tettetársáról nyilatkozott. Kihallgatása közben gyakran ellentmondásokba keveredett. Ezek feltárása után csak annyit mondott, hogy bűntársa egy Kálmán keresztnévű, büntetett előéletű fiatalember volt, akinek a lakhelyét nem tudja megjelölni, csak azt tudja, hogy a VII. kerületben van a lakása. Még folyt a kihallgatás, amikor a VII. Kerületi Rendőrkapitányság vezetőjének és beosztottjainak helyi és személyi

ismerete alapján nagy valószínűséggel feltételezhető volt, hogy az állítólagos Kálmán azonos a 28 éves, többszörösen büntetett előéletű Berki Kálmán, VII. kerület, Klauzál utca 9. szám alatti lakossal. Berkit a nyomozók a lakásán elfogták, a házkutatáskor pedig 12 500 forintot találtak nála. Stratilek beismerte továbbá, hogy szeptember elején Berkivel együtt elhatározták, hogy újabb bűncselekményt követnek el. Megfigyelték a Nyugati pályaudvarnál lévő 62. számú postahivatalba történő pénzszállításokat, és szeptember 5-én 22 óra tájban egy lopott gépkocsival a posta közelében parkoltak. A pénzszállítást végző idősebb férfitől Stratilek elragadta a táskát, majd a lopott gépkocsival Berkivel együtt elmenekültek. Többnapos figyelés után a Ferenc körút 39. szám alatt lévő postát szemelték ki, és ott az ismertetett módon végrehajtották az újabb bűncselekményt. Még szeptember 13-án elloptak egy Škoda típusú gépkocsit, és azzal szeptember 15-én 19 órakor a postahivatal közelében parkoltak. A bűncselekmény elkövetése után ezzel a gépkocsival menekültek el. Stratilek vallomása szerint az utolsó két bűncselekményből származó zsákmányt megfelezte Berkivel, mivel azokat közösen hajtották végre.

A bizonyítékok

A Jan Stratilektől lefoglalt 7,65 mm kaliberű, Browning maroklófegyver szakértői vizsgálata kétséget kizáróan megállapította az azonosságot a Ferenc körúti postarablásnál használt pisztollyal. Az orvosszakértői összehasonlító vizsgálat a CP 51-31 forgalmi rendszámú gépkocsi hátsó ülésén talált vért azonosnak minősítette a Jan Stratilektől vett vérmintával. A gépkocsi első ülésén talált vér pedig a Berki Kálmántól vett vérmintával egyezett meg. Berki orvosi vizsgálatakor megállapították, hogy a postajárat gépkocsivezetője által leadott egyik lövés őt érte. A lövedék a jobb felső karját átütve a bal térd alatt hatolt be a lábába. Mind Jan Stratilek, mind Berki Kálmán részben beismerő vallomást tett.

Összegezhető tanulságok

A közrendre és a közbiztonságra veszélyes bűncselekmények elkövetői között egyre nagyobb szerepet játszanak a külföldi állampolgárok. Budapesten növekedett a munkanélküli, a könnyelmű életet választó, büntetlen és büntetett előéletű személyek száma. Tapasztalható, hogy az ilyen személyek között kialakul a bűnözői szolidaritás, egymás jogellenes

tetteit és bűncselekményeit leplezik, sőt az elkövetésben is segítséget nyújtanak egymásnak. Tevékenységükben a társadalom és a rendőrség elleni szembenállás tapasztalható – esetenként szervezett és konspirált formákban is. Mindezek arra figyelmeztetnek, hogy a bűnüldöző szerveknek a bűnözés megelőzése, visszaszorítása és a felderítése érdekében az eddiginél erőteljesebben, hatékonyabban, az új körülményekre is tekintettel szükséges végezniük a munkájukat. A rendőri bűnüldöző munka során fel kell készülni a nagy létszámú, egyenruhás rendőri és nyomozói állomány tervszerű és koordinált igénybevételére is. Gondoskodni kell az igénybe vett állomány kellő mértékű, folyamatos tájékoztatásáról, megakadályozva a megalapozatlan hírek, mendemondák elterjedését. A rendőri intézkedéseket mindenkor, de különösen egy-egy súlyos bűncselekmény nyomozása során nagy körültekintéssel kell végezni. A vizsgált ügyben helyes volt az intézkedő nyomozók eljárása a figyelt személyek igazoltatásakor. Mindazonáltal a kellő körültekintés és elővigyázatosság hiánya vezethetett a rendőri intézkedés alatt álló személy szökési kísérletéhez. A mindenre elszánt fegyveres bűnözők elleni rendőri-nyomozói tevékenység során fokozott elővigyázatossággal, a mindenre kiterjedő biztonsági rendszabályok megtartásával kell eljárni. A fegyveres elkövetőről a nyomozás különböző szakaszában készült fényképek és az elfogás körülményei is bizonyítják, hogy a tanúk segítségével összeállított személyleírás, illetve a mozaikképek elkészítése és felhasználása szakszerű volt.³⁶

Az ügy szintén a pénzüintézetek (postahivatalok) elleni fegyveres rablások körébe tartozik, természetesen egyedi sajátosságokkal. Elmondható, hogy az elkövetők nagyobb forgalmú pénz kezelését lebonyolító intézeteket szemeltek ki és támadtak meg, ami a nagyobb kockázatra tekintettel igényelte a nagyobb szervezettséget és a társas elkövetést. További fontos jellemző, hogy valódi lőfegyverrel követték el a bűncselekményeket, és azt a deliktum után a tettesek meg is tartották, elrejtve azt a következő bűncselekményhez. A bűncselekmény-sorozatból következtetni lehetett arra, hogy mindenre elszánt, vakmerő bűnözőkről van szó, így ez a verziók felállításakor szűkítési lehetőséget adott. Az összegyűjtött adatok értékelése, elemzése kapcsán a következő feltevéseket lehet felállítani és azokat ellenőrizve valamelyiket kizárni, vagy helyességüket megerősíteni:

– egy nagy forgalmú IX. kerületi postahivatalt kirabolnak, és a helyszínen a nyomozók lőszerhüvelyeket és lövedéknyomokat, valamint vérfoltot találnak;

³⁶ BODOR Endre – BARANYÓ György: i. m. 99–103. o.

- a szemtanúk szerint a férfi gépkocsival menekült el;
- a nyomozók két verziót állítanak fel: vagy magányos elkövetőről és egyszeri bűncselekményről van szó, vagy pedig több elkövetőről, akik szervezeten követik el az ilyen és hasonló fegyveres rablótámadásokat, ám a helyszínen talált vérfoltokból ítélve mindenképpen sor kerülhetett valamiféle ellenállásra, dulakodásra;
- a több szemtanútól beszerzett vallomásokból kiderült, hogy a menekülő fegyveres tettesre bűntársa a megadott helyen gépkocsival várakozott, majd nagy sebességgel elhajtottak;
- a nyomozók a további adatgyűjtésből megtudják, hogy a közelmúltban hasonló módszerrel követtek el erőszak kifejtésével járó vagyron elleni bűncselekményeket, hasonló Škoda típusú lopott gépkocsikkal;
- meg is találják az eltulajdonított, golyóval átlukasztott gépkocsit, vérfoltokkal;
- ezzel megdőlt a magányos elkövető verziója, és megerősítést kapott a társas sorozatrablások verziója, amikor is érdemes ügycsomagokban gondolkodni, és ezek figyelembevételével kell leleplezni az elkövetőket. Ám figyelemmel kell lenni arra, hogy a sérült bűnelkövetők még agresszívabbá, vakmerőbbé válhatnak, így szükséges összehangolt és nagy létszámú rendőri erővel elfogni őket;
- az összehangolt és nagy létszámú rendőri erő hatékony bevetéséhez azonban szükség van megfelelő hálótervre. Megfelelő hálótervet a kritikus út meghatározásával, a cél eléréséhez legtöbb időt igénybe vevő munkasorozat felállításával készíthetünk.³⁷ Az alapvető kritikus utat is olyan részekre, szakaszokra oszthatjuk, amelyek már párhuzamosan is elvégezhetők.³⁸ Jelen rablási ügy nyomozásánál például a kritikus vonal a bűncselekmény helyszínén talált lövedékek és töltényhüvelyek, vérfoltok azonosítása és az elkövető által használt maroklőfegyver és az inkriminált töltények összetartozásának bizonyítása. A kritikus vonal másik szála a Škoda MB 1000 típusú, CP 51-31 forgalmi rendszámú személygépkocsiban talált vérfoltok azonosítása. A két eltérő vizsgálat eredményeit egymással kicserélve az egyes szakértői körök számára lehetővé teszi a pontosabb szakértői vélemény adását. Ezek felhasználásával a nyomozó hatóság jelentősen szűkítheti a potenciális elkövetők körét. Például azzal, hogy a fegyverszakértő megállapításai nyomán az orvosszakértő tudhatja, hogy a

³⁷ Erre nézve lásd ILLÁR Sándor (szerk.): Krimináltaktika. Tankönyv a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói részére. BM Könyvkiadó, Budapest, 1983, 335. o.

³⁸ Erre nézve lásd TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: i. m. 415. o.

vérminta analízisekor egy veszélyes bűnöző vérmintájának az azonosítása a cél, amely szintén a lehetséges elkövetői kör többé-kevésbé pontos behatárolására ad lehetőséget. Fontos megemlíteni, hogy a sérüléssel, halállal végződő fegyveres események szinte mindegyikénél együttműködik a fegyver- és az orvosszakértő. Az együttműködés gyakran már a helyszíni szemlén megkezdődik. A további kapcsolattartás során az orvos a testben keletkezett löcsatorna jellegéről, a bemeneti nyílás jellegzetességeiről informálja a fegyverszakértőt, az pedig az alkalmazott fegyver vagy lőszer technikai paramétereiről tud információt nyújtani. Esetenként közös munkával rekonstruálják egy-egy lövés körülményeit, és egyesített szakértői véleményt készítenek. A jó együttműködés nyomán kevesebb nyitott kérdés marad a szakvélemények elkészítése és összevetése után; az esetleges ellentmondások idejében történő feloldásával későbbi félreértések küszöbölhetők ki.³⁹ Ezáltal a nyomozás tervezése és a helyes verzió felállítása is gördülékenyebbé válik. Végül adódnak példák orvos- és fegyverszakértői kutatói együttműködésre is. Ilyen például a lövés által okozott szövettani elváltozások vizsgálata, a lövési anyagmaradványok kimutatása. Esetünkben Jan Stratilek és Berki Kálmán lövedék által okozott szövettani elváltozásai és a lopott gépkocsiban talált hajszáltöredékek megerősítik azt az egyetlen helyes verziót, hogy ők követték el a bűncselekménysorozatot. További segítséget nyújthat a Škoda MB 1000 típusú lopott személygépkocsi körében végzett bűnelemzés, amely a gyanúsítottak elkövetési szokásaiba, módszereibe enged betekintést.

Összegzés, kitekintés

A Ferenc-körúti postarablást követően, ahhoz hasonló, későbbiekben pénzintézetek, postahivatalok és pénzszállítók sérelmére elkövetett rablások jellemzőiről jogesetek értékelésével az alábbiakat mondhatjuk el.

Az elkövetés helyszínei

A rablások helyszínei között a bankok – magas fokú védelmi rendszerének kiépítettsége miatt – nem szerepelnek az elkövetők tipikusnak mondható elkövetési listáján. Ellenben a takarékszövetkezetek egy-két fős intézmények, ezért ezek a leginkább veszélyeztetettek. Itt a gyér ügyfélforgalom, az alacsony alkalmazotti létszám és a női munkaerő

³⁹ Tóth István: i. m. 104–105. o.

igénybevétele jelentősen megkönnyíti az elkövetést. A posta intézményei közül, ugyancsak a kis létszámú hivatalok a veszélyeztetettek. Fontos módszerként kell megemlíteni a postajáratok elleni támadást.

1991. május 6-án 18 óra 10 perckor Herceghalom és Biatorbágy között a 100-as főútvonalon az úttesten keresztbeálló IFA tehergépkocsival kényszerítették megállásra a posta ROBUR típusú autóját. Az elkövetők egyikénél géppisztoly, a másiknál pisztoly volt. A személyzettől követelték a raktér kinyitását. A gépkocsivezető megpróbálta elővenni szolgálati pisztolyát, ezt látva azonban a géppisztolyos támadó hasba lőtte. A ROBUR-t egy közeli földútra irányítva a rakteret átkutatták és 2 db postaszákban 615 ezer forintot találtak, amit magukhoz vettek. A postai dolgozókat a raktérbe zárták és az IFA-val a helyszínről elmenekültek. Ezt a közelben elhagyták, de előtte poroltóval a vezetőfülke belsejét befújták. A nyomozás során megállapították, hogy az IFA tehergépkocsit a perkátai tsz telephelyéről május 5-én a kora reggeli órákban lopták el oly módon, hogy a telephelyre a kerítésen keresztül behatoltak, majd a tehergépkocsival a kerítést és a tartóoszlopot kidöntve kihajtottak.

Jelen jogeset is azt példázza, hogy minimális ellenállás kifejtése sem ajánlott magatartásforma. Ennek oka alapvetően az, hogy fegyverrel, illetve az élet kioltására alkalmas eszközzel rendelkező elkövető magatartását a cselekményével szembeszegülő személy nem tudja kiszámítani, az elkövető döntően túlméretezett erőszakkal reagál.⁴⁰

Ebből kifolyólag a Ferenc-körúti postarablás esetében az elkövetővel szemben ellenállást kifejtő postai alkalmazott hatalmas kockázatot vállalt. Nem tudhatta előre, hogy arra válaszul, hogy ráütött a kólásüveggel az elkövető fejére, akár meg is löheti az elkövető. Az előbb ismertetett jogeset is azt példázza, hogy a rablók egyre agresszívebbekké válnak, mivel egyre gyakrabban használják lőfegyvereiket, nemegyszer felszólítás nélkül. Az előbb bemutatott jogesetben is megjelenik az a pénzszállítók sérelmére elkövetett rablási módszer, hogy a rablás elkövetéséhez, majd a helyszínről való meneküléshez az elkövetők jellemzően gépkocsit használnak, amelyekről általában kiderül, hogy maguk a gépjárművek, vagy rendszámaik lopottak. Ennél az IFA-s ügynél is tapasztalható volt az a jellegzetes módszer, hogy a lopott gépkocsikat a helyszíntől öt kilométeres körzetben felgyújtják vagy belsejüket poroltóval lefújják, a későbbi nyomrögzítés és azonosítás lehetetlenné tétele érdekében.⁴¹ Ebben az IFA-s jogesetben is megjelenik az a módszer, amely a Ferenc körúti postarablásnál, vagyis az, hogy az elkövetők gépjárművek

⁴⁰ Dr. HORVÁTH József: i.m. 15-16. o.

⁴¹ Uo. 20-21.o.

eltulajdonításával könnyítik meg a rablási cselekményeik sikeres kivitelezését. Ezért ezeknek az eszközcselekményeknek, a felderítés szempontjából járulékos bűncselekményeknek a felderítése kulcskérdés lehet egy-egy rablási ügy megoldásához.

Az elkövetés ideje

A rablások elkövetésére jellemzően hétvége előtti napokon, például pénteken kerül sor. Ilyenkor nagyobb összegű készpénz halmozódik fel, különösen postákon. Az elkövetők nagy valószínűséggel felismerték azt is, hogy a felderítés körülményei a hétvégén nehezebbek, a rendőri apparátus ilyenkor készenléti szolgálattal dolgozik, illetve az elkövetés időpontját úgy választják ki, hogy a menekülésük a nagy forgalom miatt könnyebb, üldözésük nehezebb legyen. A napszakokat vizsgálva a délutáni és a kora esti órák kritikusak. Ez összhangban áll az érintett objektumok nyitvatartási idejével is. A pénzintézetek elleni támadások döntő többsége 12 és 18 óra közé tehető. Ezen belül a községekben és a takarékszövetkezetek és postahivatalok sérelmére elkövetett rablások a zárás körüli időben 15 és 16 óra között történnek. E bűncselekménynél szezonálisan a kora tavaszi időszak, ezen belül a március, a nyári időszakban a június, július, augusztus és az év végén november, december a fertőzött. Az év végi elkövetés indokai az ünnepekre való felkészülésben keresendők.⁴²

Az eddig elmondottakra példaként hozható fel az alábbi jogeset.

1991. augusztus 14-én 19 óra 30 perckor ismeretlen tettesek álarcot viselve behatoltak a Nyíregyházán lévő 1-es számú postahivatalba. Ott vadászfegyverrel a pénztár zárját széttörték, s több mint 6 millió forintot eltulajdonítottak. Az ügyfélként a helyiségben tartózkodó L.G. 24 éves nyíregyházi lakost túszként erőszakkal magukkal vitték, és egy rendszám nélküli gépkocsival a helyszínről elhajtottak. Tiszavasvári külterületén a túszt a gépkocsiból kilökték és tovább menekültek. Az elkövetőket, J. Cs. 24 éves nyíregyházi és G.A. 19 éves nagycserkeszi lakosokat a nyomozás eredményeképpen elfogták.⁴³

Az esetben megmutatkozik a posták sérelmére elkövetett rablásoknak az a sajátossága, hogy az elkövetés időpontja az esti órákra esik, és szezonálisan az egyik legfertőzöttebb időszakban, augusztusban valósítják meg az elkövetők cselekményüket. Összehasonlítva jelen jogesetet a Ferenc-körúti postarablással, megállapítható, hogy az elkövetés a késő

⁴² Dr. HORVÁTH József: i.m. 18. o.

⁴³ Uo. 16. o.

nyári, kora őszi időszakban történik, és a kritikusnak számító esti órákban valósul meg a bűncselekmény.

Az ismertté vált elkövetők főbb jellemzői

A tárgyalt postarablások esetében – mint rablások esetében általánosságban is – megállapítható, hogy az elkövetők döntő többsége férfi, női elkövetőkkel csak elvétve lehet számolni. Ennek okai a bűncselekmény jellegében, az erőszak és a fizikai erő jelentőségében keresendők. Az elkövetők többsége magyar állampolgár, azonban egyes nyomozási adatokból kiderül, hogy abban külföldi állampolgárok is részt vettek, pl. a Ferenc körúti postarablásnál az egyik elkövető csehszlovák állampolgár volt. A külföldi elkövetőre lehet következtetni a beszédéből, kiejtését jellemző ismérvekből, valamint a megállapítható rendszám-töredékekből és menekülési útvonalakból, irányokból.

A dr. Horváth József által végzett 1990-1994 közötti kutatásokról, amelyek a rablást elkövetőket vizsgálták, az alábbiakat emelném ki:

A fiatakorúak száma 165 volt, akik közül nyolc követett el rablást. Az elkövetők döntő többsége fiatal felnőtt korú férfi, számuk 373 fő, közülük 69 rablásban vett részt. A felnőttek száma 302, akik közül 79 fő követett el rablást. Az adatokból látható, hogy a legaktívabbak a fiatal felnőtt férfiak. Az ismertté vált bűnelkövetőkön belül 398 fő büntetlen előéletű volt, míg a többi büntetett. A büntetettek aránya 42,9%, amely rablások esetében 35%-ot tett ki. A visszaesők aránya rablóknál 50%.

Mindez egyértelműen jelzi a nyilvántartások fontosságát, a modus operandi nélkülözhetetlenségét. Ezen kívül az elkövetőkre felállított verziók közül nem hiányozhat a már büntetettek számításba vétele, ellenőrzése, a potenciális elkövetői körök folyamatos vagy visszatérő szűrése.

A verziók felállítása szempontjából az alábbi tényezőknek lehet még meghatározó szerepe:

- Az elkövetők döntő többsége – a dr. Horváth József által végzett vizsgálat szerint – 338 fő, 48,5%-a foglalkozás nélküli.

- A családi állapotukat tekintve az elkövetők zöme 472 fő, 67,7% nőtlen.

- Iskolai végzettség szerint az analfabéták száma kilenc, a nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkezők száma 525 fő, azaz 75,3%, az egyetemet, főiskolát végzettké négy, míg a fennmaradó rész szakmunkásképzőt vagy középiskolát végzett.

Az elkövetők számát vizsgálva, megállapítható, hogy a bűncselekményenként háromnál több fő ritkán fordul elő. Az egy, kettő, háromfős elkövetések aránya közel azonos, 1/3-1/3 részt képviselnek. A második vagy harmadik személy szerepe gyakran a biztosítás, a menekülési útvonal szabaddá tétele, vagy a menekülés – gépkocsi vezetése – megszervezése.

Az elkövetők közötti viszonyokra a korábbi büntársi, börtöntársi, illetve rokoni kapcsolatok jellemzőek. Az ún. amatőrök között az ismerősi, munkatársi, szomszédi viszony a meghatározó.⁴⁴

Az előbb említett tényezők közül a Ferenc-körúti postarablásnál a verziók állítása szempontjából lényeges volt, hogy mind Jan Stratilek, mind Berki Kálmán büntetett előéletűek voltak, a közöttük lévő viszony ismerősi kapcsolatra volt visszavezethető, cselekményük véghezvitele inkább utalt amatőr elkövetőkre, mint hivatásos bűnözőkre. Ellenben itt is megfigyelhető, hogy az egyik személy szerepe a biztosításra koncentrált. E körülmények, valamint a modus operandi nyilvántartás révén sikerült a helyes verziókat felállítani, majd az elkövetőket kézre keríteni.

A pénzügyintézetek, postahivatalok, pénzszállítók sérelmére elkövetett rablások megelőzési lehetőségei közül jellemzően a technikai, illetve az előerős őrzésen alapuló megoldások mellett a különböző munkaszervezési szabályok, újítások alkalmazása is jelentőséggel bírhat (pl. minimalizálni a készpénzes ügyleteket, és ezáltal minél kevesebb készpénzforgalommal dolgozni; készpénzszállítványok kísérőinek véletlenszerű kiválasztása; a párosok rendszeres cserélése). Egyre gyakrabban alkalmazott a pénz festékpátronos védelme, ami szintén hosszútávon megelőző hatású lehet.⁴⁵ Emellett a következő biztonságvédelmi intézkedéseket lehet tenni a megelőzés hatékonyságának növelésére:

– A munkahelyi vezetők szorgalmazzák riasztórendszereik rendőrségi ügyletekre történő bekötését.

– Igényeljék a helyi rendőrség bűnmegelőzési szakembereinek vagyonvédelmi szaktanácsadását. Megkeresésük alapján a rendőrség bűnmegelőzési egységei vagyonvédelmi szemlét tartanak a veszélyeztetett objektumokban, amelynek során írásban adnak tájékoztatást az általuk feltárt hiányosságokról, és javaslatot tesznek a vagyonvédelmi helyzetük hatékonyságának növelésére.

⁴⁴ Dr. HORVÁTH József: i.m. 21-22.o.

⁴⁵ Dr. LÓCZI Zsolt: i.m. 112. o.

- A biztonságtechnikai berendezéseiknek a veszélyeztetettségi szintnek megfelelő kiegészítése. Célszerű videotechnikai berendezések alkalmazása is, melyek beszerzésével a rendőrségi felderítő munka segítségével túl jelentős bűnmegelőzési hatást is elérhetnek.

- Fordítsanak különös gondot a pénztárak és a trezor helyiségek mechanikai védelmének kialakítására. Indokolt a pénztárak munkatértől való elkülönítése is (teljesen zárt legyen), valamint azok üvegezését golyóálló üvegekre kicserélni.

- A nagy alapterületű épületeknél célszerű az ügyfelek előtt elzárt térben dolgozókat is személyes támadásjelzővel ellátni, annak érdekében, hogy az épület hátsó frontja felől érkező támadásokat is képesek legyenek időben jelezni.

- Rendszeresen ellenőriztessék a vagyonvédelmi rendszereik fizikai állapotát, ennek érdekében kössenek karbantartási szerződést egy helyi vagyonvédelmi vállalkozással.

- Csak olyan vagyonvédelmi vállalkozást, pénz- és értékszállító, őrző-védő céget bízhatnak meg, amelyik rendelkezik a szükséges hatósági jogosítványokkal, megbízatásukat a rendőrség bűnmegelőzési szakemberei is támogatják, felszerelésük, járműveik az előírásoknak megfelelőek és felelősségbiztosítással is rendelkeznek.

- A felajánlott vagyonvédelmi berendezések közül csak azokat fogadják el, amelyek a magyar szabványoknak megfelelnek.

- A személyes támadás /a rablás/ jelzését legbiztonságosabb módon optikai pénzjegycsapda segítségével lehet kiváltani, ilyenkor ugyanis a megtámadott személynek semmilyen felesleges (a támadó személyében esetleg veszélyesnek ítélt) mozdulatot nem kell tennie, a kijelölt pénzjegyköteg elmozdításával (átadásával) válthatja ki a riasztást.

- A támadások felderítését elősegítheti, ha a pénztárban olyan bankjegyköteget is elhelyeznek, amelyek sorszámait előre feljegyzik.

- Bizonyos fajta rablásokkal szemben jelentősen növeli a biztonságot, ha pénztárakban a készpénz tárolását időzáras multisafe-ben oldják meg.

- Célszerű és indokolt diszkrét kifizetőhelyeket kialakítani, ahol az ügyfelek nagy összegű be- és kifizetéseket végezhetik.

- Indokolt a pénzügyi fiókokban ún. veszélyhelyzeti terveket készíteni. Terveket kell kidolgozni a különböző bűncselekmények, terrorcselekmények, tűz- és egyéb katasztrófák esetleges bekövetkeztekor teendő intézkedésekre (személyekre lebontva). A

terveket naprakészen kell tartani, az azokban leírt feladatokat rendszeresen gyakoroltatni szükséges.

- A belső rendre vonatkozó biztonságvédelmi intézkedéseket rendszeresen vizsgálják felül, s amennyiben változtatások látnak szükségesnek, azt haladéktalanul tegyék meg. Fektesse különösen nagy hangsúlyt a fiók nyitásával-zárásával, a zárt területre való belépéssel, a belső és külső pénzmozgással kapcsolatos szabályok ellenőrzésére és betartására.

- A pénzügyi fiókba ellenőrzési céllal érkező személyeket csak okmányaiknak, megbízólevelüknek ellenőrzését követően, kétség esetén a küldő cégnél történő visszaellenőrzés után engedjék be a fiókba, illetve az ügyfelektől elzárt területre.

- Törekedjenek arra, hogy a biztonságvédelmi eszközökből és intézkedésekből minden dolgozó csak a munkájának elvégzéséhez szükséges adatokat ismerhesse meg. Különösen fontos ez a vagyonvédelmi, ill. a számítógépes rendszer kódjai és jelszavai tekintetében.

- Rendszeres oktatást kell tartani az alkalmazottak részére a biztonságvédelemmel összefüggő kérdésekről, melyek során különösen nagy hangsúlyt kell fektetni a titoktartási kötelezettség betartására, valamint az ezzel összefüggő írásos anyagok, számítógépes adathordozók és az azokba való betekintés, tárolás szabályaira.

- Törekedjenek az alkalmazotti állomány minél alacsonyabb fluktuációjára. Az alkalmazotti állomány megváltozásakor, az eltávozásakor, az eltávozó dolgozó által ismert valamennyi jelszót, kódszámot soron kívül meg kell változtatni.

- Új dolgozó felvétele előtt próbáljanak meggyőződni, hogy az állásra jelentkező személy családi és baráti környezete, anyagi helyzete rendezett-e, alkalmazása nem jelent-e veszélyt az intézményre.

- Mindig kísérik figyelemmel a fiókban tartózkodó személyek mozgását, tevékenységeit. A bizonytalanul viselkedő személyeket szólítsák meg, ajánlják fel segítségüket.

- Figyeljenek fel minden olyan ügyfélre, akinek ruházata és magatartása eltér a normális viselkedéstől, ill. öltözettől.⁴⁶

⁴⁶ Dr. BARTA Endre-BARTHA Zoltán: i.m. 93-95. o.